

พลังอำนาจแฝงของสตรีม้ง: กลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร The hidden empowerment of Hmong women: nonagricultural occupation groups.

อดิศร ภูสาระ*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
96 ถนนปรีดิพนมยงค์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 1300

Adisorn Pusara

Faculty Humanities and Social Sciences

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

96 Pridi Banomyong Road Phranakhon Si Ayutthaya

Email: sorn1@hotmail.com

Received: October 27, 2022

Revised: February 18, 2023

Accepted: March 13, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการสร้างทฤษฎีฐานราก มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านอาชีพของสตรีม้งไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร และพลังอำนาจแฝง เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานราก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยสตรีม้งสถานภาพสมรสหรือ หม้าย ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรในชุมชนม้ง หมู่บ้านห้วยหานอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงรายจำนวน 14 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามขั้นตอนคือ open coding, axial coding และ selection coding เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎี

ผลการวิจัยสามารถสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากดังนี้ ประการที่ 1 กระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตรของสตรีม้งเกิดจาก 1) การลดลงของพื้นที่ทำการเกษตรบนพื้นที่สูงจากนโยบายรัฐและปัญหาคาผลผลิตทางการเกษตร 2) โอกาสทางการศึกษา 3) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์ และ 4) การทำธุรกิจกับเครือข่ายในต่างประเทศ ประการที่ 2 สตรีม้งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตรสร้างรายได้ที่มั่นคงและแน่นอน สตรีม้งยังคงสร้าง ความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับการทำงานบ้านตามกรอบวิถีม้ง ประการที่ 3 พลังอำนาจของสตรีม้งเกิดจากการเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

* รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สิทธิสตรี และการเปลี่ยนเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ต้องการมีส่วนร่วม ควบคุมชีวิต และจัดการทรัพยากรภายในครอบครัว และประการที่ 4 พลังอำนาจของสตรีมั่งเป็นพลังอำนาจ แฝงในภาวะกำลังจากระบบปิตาธิปไตยไม่อาจเท่าเทียมพลังอำนาจฝ่ายชายได้

คำสำคัญ : สตรีมั่ง, พลังอำนาจแฝง, อาชีพนอกภาคการเกษตร

Abstract

This research was qualitative research to build grounded theory, purposed to explanation of transitional process occupation of Hmong women to nonagricultural occupation outside and hidden empowerment to find conclusion of grounded theory. 14 selection of Hmong women as theoretical meaning contributor tracing from marital status or widow had nonagricultural occupation outside Hmong community, Houihan village, Wiengkean district, Chiangrai province. Research instrument was interviewed forms, information analysis used 3 steps were open coding, axial coding and selection coding to build theory conclusion.

The result could build conclusion of grounded theory as follows:
1. Transition process to nonagricultural occupation of Hmong women starting from 1) decreasing of highland agricultural areas from state policy and problem of agricultural products price 2) education opportunity 3) perception of social media information and 4) doing business with relative in foreign countries, 2. nonagricultural occupation of Hmong women had stability and certain income and Hmong women still provide balance between occupation and did housework following Hmong's frame, 3. empowerment of Hmong women had origin from entered to public space, perception information of women's right and changed position to the main earning for the family, want to participate, life control and manage resource within family 4. power of Hmong women was hidden empowerment in twilight zone from patriarchy and may not be equal as man empowerment.

Keywords: Hmong women, hidden empowerment, nonagricultural occupation

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีระบบสังคมแบบปิตาธิปไตย มีการนับถือเครือญาติฝ่ายชาย กำหนดให้ชายเป็นผู้นำ ทั้งภายในครัวเรือน ตระกูลแซ่ และสังคม ส่วนสตรีถูกกำหนดบทบาทให้เป็นลูกที่ดี ภรรยาที่ดี และเป็นแม่ที่ดี ภายหลังการแต่งงานสตรีม้งจะต้องนับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษตามตระกูลแซ่ของสามี ต้องตัดขาดจากผี และวิญญาณบรรพบุรุษเดิมที่ตนเคารพไม่อาจกลับไปนับถืออีกได้ ด้วยกระบวนการขัดเกลากายทางสังคมที่สร้างการยอมรับอำนาจของสามี และต้องทำงานให้กับครอบครัวของสามี พื้นที่ของสตรีม้งจึงมีเพียงพื้นที่ในบ้าน และพื้นที่ทำการเกษตรเท่านั้น

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเปิดโอกาสให้สตรีม้งได้รับการศึกษาและมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะ การเติบโตของชุมชน การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนเปิดโอกาสให้สตรีม้งเปลี่ยนผ่านไปประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากการทำการเกษตร โดยเฉพาะงานที่ต้องการทักษะความเป็นสตรี ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กเล็ก ผู้ช่วยเหลือคนใช้ การผลิตชุดม้งเพื่อจำหน่าย และการค้าขาย สตรีม้งต้องออกไปทำงานนอกบ้านภายใต้เงื่อนไขความสมดุลระหว่างความรับผิดชอบในงานบ้านกับการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ในขณะเดียวกันสตรีม้งกลับเป็นผู้สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัว

ภายใต้ภาวะก้ำกึ่งที่สตรีม้งไม่สามารถใช้พลังอำนาจตัดสินใจในวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ในขณะที่สตรีม้งกลายเป็นผู้หารายได้หลักให้ครอบครัว ในสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ฝ่ายชายมีพลังอำนาจในการตัดสินใจเพื่อบริหารการผลิตในภาคการเกษตร และการบริหารจัดการภายในครอบครัว งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการค้นหากระบวนการเปลี่ยนแปลงอาชีพของสตรีม้งและพลังอำนาจแฝงของสตรีม้ง เพื่อเข้าใจถึงพลังอำนาจของสตรีม้งในมิติที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานราก (grounded theory)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่ออธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่านอาชีพของสตรีม้งไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร พลังอำนาจแฝง และผลกระทบเพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานราก

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ในชุมชน หมู่บ้านห้วยหาน ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นชุมชนม้งขนาดใหญ่มีประชากรมากกว่า 3000 คน 390 ครัวเรือน มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายทั้งในและนอกภาคการเกษตรการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสตรีม้งที่มีสถานภาพสมรส หรือหม้าย ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรภายในชุมชนโดยกำหนดเนื้อหาของการศึกษาประกอบด้วยกระบวนการเปลี่ยนผ่านของการประกอบอาชีพและพลังอำนาจแฝงของสตรีม้งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร และกำหนดช่วงเวลาของการวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2565 ถึงเดือนกันยายน 2565

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการสร้างทฤษฎีฐานราก (grounded theory study) ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากสตรีมมิ่งที่มีสถานภาพสมรสหรือหย่าร้างประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร มีสถานประกอบอาชีพภายในชุมชนประกอบด้วยครูพี่เลี้ยง และผู้ดูแลเด็กเล็ก สถานศึกษาภายในชุมชน พนักงานช่วยเหลือคนไข้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายในชุมชน ผู้ประกอบอาชีพปักผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าชุดม้งและผู้ประกอบอาชีพค้าขาย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง ตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล กระบวนการเปลี่ยนผ่านและพลังอำนาจแฝงของสตรีมมิ่งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระหว่างการเก็บข้อมูลจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน และขอคำแนะนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญในลำดับต่อไปตามวิธีการ snowball sampling เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติที่ต้องการ หลังการให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยสรุปประเด็นพร้อมวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างสมมติฐานชั่วคราวนำไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญชุดใหม่เพื่อปรับสมมติฐานและแนวคิดจนถึงจุดอิ่มตัว (saturation) ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี ไม่ต้องปรับสมมติฐานและแนวคิดอีก

การจัดกระทำกับข้อมูลดำเนินการพร้อมการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการวิจัยแบบการสร้างทฤษฎีฐานรากที่กำหนดขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นสามขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ open coding เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบกว้าง ๆ ระหว่างการจัดเก็บข้อมูลโดยยังไม่กำหนดประเด็นใดประเด็นหนึ่งโดยเฉพาะ ด้วยวิธีการอ่านข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (category) และกำหนดสมมติฐานชั่วคราว

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ axial coding โดยการหาแนวคิดร่วมของข้อสมมติฐานที่ได้รับมาในขั้นตอนที่ 1 ทำการวิเคราะห์เพื่อหาแก่นของข้อมูลสมมติฐานนั้น นำมาอภิปรายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ selection coding โดยการนำแก่นของสมมติฐานมาบูรณาการเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานราก

การตรวจสอบความตรง (validation) ด้วยการเปรียบเทียบทฤษฎีที่สร้างขึ้นกับทฤษฎีหลักถึงประเด็นความสอดคล้องหรือความขัดแย้งและแสดงเหตุผลที่พบ

1.4.2 การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

โครงการวิจัยชิ้นนี้ได้รับการพิจารณาและผ่านการรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ตามใบรับรองเลขที่ HE-RDI-NRRU.126/2565

วันที่รับรอง 29 มิถุนายน พ.ศ. 2565 โดยยึดหลักเกณฑ์ตามประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับภายในประเทศ

2. ผลการวิจัย

การวิจัยพลังอำนาจแฝงของสตรีม้ง : กลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร ผู้วิจัยได้นำแก่นของสมมติฐานมาบูรณาการเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

2.1 แก่นของสมมติฐาน

2.1.1 สภาพความเป็นอยู่เดิมก่อนการเปลี่ยนอาชีพ สตรีม้งอยู่ใต้สังคมระบบปิตาธิปไตยโดยกำหนดหน้าที่ให้สตรีม้งมีงานนอกบ้าน คือเป็นผู้ใช้แรงงานในภาคการเกษตรของครอบครัว ส่วนงานในบ้านสตรีม้งเป็นผู้เลี้ยงดูบุตร ดูแลบิดามารดาของสามี ดูแลทำความสะอาดบ้านและเก็บเงินค่าใช้จ่ายของครอบครัว ส่วนการวางแผนการผลิตทางการเกษตร และการจัดการทรัพยากรภายในครอบครัวอยู่ภายใต้อำนาจของสามีหรือบิดาของสามี

2.1.2 การเปลี่ยนผ่านสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร ส่งผลดังนี้

1) สตรีม้งมีรายได้ที่มั่นคงและแน่นอนกว่าภาคการเกษตร เนื่องจากราคาผลผลิตผันแปรตามราคาตลาด รายได้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อจำหน่ายผลผลิตแล้วเท่านั้น ในขณะที่การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรสามารถสร้างรายได้รวมต่อปีได้มากกว่า และความต่อเนื่องสม่ำเสมอของรายได้ที่มีมากกว่าภาคการเกษตร ส่งผลให้สตรีม้งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตรกลายเป็นผู้หารายได้หลักสู่ครอบครัว

2) สตรีม้งสร้างความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพและการทำงาน สตรีม้งยังคงต้องแบ่งเวลาเพื่อใช้ประกอบอาชีพกับการทำหน้าที่ตามกรอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งงานบ้านที่เป็นงานประจำและการใช้แรงงานในภาคการเกษตรของครอบครัวในวันที่ว่างจากการประกอบอาชีพหลัก

2.1.3 พลังอำนาจแฝงของสตรีม้งเกิดขึ้นจาก

1) การได้รับข้อมูลข่าวสารสิทธิสตรี เมื่อสตรีม้งประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานคนเมือง กลุ่มเครือข่ายในต่างประเทศ และการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์

2) การกลายเป็นผู้สร้างรายได้หลักของครอบครัวจึงต้องการอำนาจในการควบคุมชีวิตและเข้าถึงทรัพยากรในครอบครัว

3) พลังอำนาจของสตรีม้งเป็นพลังอำนาจแฝงที่ไม่อาจเป็นผู้สรุปการตัดสินใจเรื่องสำคัญในครอบครัวได้ทั้งหมดเพราะสตรีม้งยังคงอยู่ภายใต้พลังอำนาจของสามีในระบบปิตาธิปไตยที่ยังคงให้สามีมีอำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย

2.1.4 ภาวะก้ำกึ่งในพลังอำนาจของสตรีม้ง เกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในระบบสังคมปิตาธิปไตย สตรีม้งต้องเคารพเชื่อฟังสามี ทำงานบ้านและทำงานไร่ เมื่อสตรีม้งกลายเป็นผู้สร้างรายได้หลักของครอบครัวจึงต้องการมีอำนาจในครอบครัว โดยการสร้างพื้นที่

เฉพาะสำหรับการทำงาน การกำหนดช่วงเวลาการทำงาน การจัดการผลิตสินค้าและบริการด้วยตนเอง เกิดภาวะก้ำกึ่งในพรมแดนการใช้พลังงานที่ไม่อาจแสดงออกในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะ

2.2 ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

จากข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้สร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีพลังงานแฝงของสตรีมิ่ง กลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร ดังนี้

2.2.1 กระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร เกิดจากสาเหตุสามประการประกอบด้วย 1) การลดจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร เนื่องจากนโยบายรัฐควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สูง รวมถึงปัญหาการลงทุนกับความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตทางการเกษตร 2) การได้รับโอกาสทางการศึกษาทำให้มีคุณสมบัติสำหรับการสมัครเป็นบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ 3) สตรีมิ่งกลุ่มประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าชุดมั่งใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการดำเนินธุรกิจ และ 4) การทำธุรกิจกับกลุ่มเครือข่ายต่างประเทศ

2.2.2 ผลของการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ทำให้สตรีมิ่งมีรายได้ที่มั่นคงและแน่นอน และยังคงต้องสร้างความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับการทำงานบ้านตามกรอบของสะโม่

2.2.3 พลังอำนาจของสตรีมิ่ง เกิดจากการเข้าสู่พื้นที่สาธารณะมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารสิทธิและความเสมอภาคของสตรี และการเปลี่ยนเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ต้องการมีพลังงานเพื่อควบคุมชีวิตและการจัดการทรัพยากรภายในครอบครัว

2.2.4 การใช้พลังงานของสตรีมิ่ง มีลักษณะเป็นพลังงานแฝงในภาวะก้ำกึ่งที่ไม่อาจใช้พลังงานเทียบเท่าชายมั่ง ภายใต้ระบบสังคมแบบปิตาธิปไตย

3. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องพลังงานของสตรีมิ่งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบทฤษฎีฐานราก (grounded theory) ผลการวิจัยสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีได้ดังนี้

3.1 สังคมมั่งเป็นสังคมระบบปิตาธิปไตย หัวหน้าครอบครัวเพศชายมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว ครอบครัวมั่งเป็นครอบครัวขยาย สะโม่จะอยู่ร่วมกับครอบครัวของสามี ทำหน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลสมาชิกในครอบครัว และการใช้แรงงานในภาคการเกษตรอำนาจในการตัดสินใจการจัดการทรัพยากรในครัวเรือนยังคงอยู่ภายใต้เพศชาย ดังที่ธงชัย ศรีเมือง¹ กล่าวถึงสถานภาพและบทบาทในครอบครัวของสตรีมิ่งที่สมรสแล้ว จะมีสถานภาพในฐานะลูกสะโม่ภรรยาและในฐานะที่เป็นแม่ โดยสตรีมิ่งในฐานะลูกสะโม่แทบจะไม่มีสิทธิหรืออำนาจในครอบครัวเลย แม้ลูกสะโม่จะมีหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน แต่ลูกสะโม่ก็ไม่ใช่ผู้ควบคุมดูแลการ

¹ ธงชัย ศรีเมือง, “สถานภาพภายหลังการแต่งงานของสตรีเฝ้ามั่ง กรณีศึกษาบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545), 103 ในศูนย์ข้อมูลการวิจัย digital สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, <https://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/1/119450>, สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2565.

ใช้จ่ายในครอบครัว การตัดสินใจทุกอย่างจะขึ้นอยู่กับบิดาของสามีในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว และมารดาของสามีซึ่งมีฐานะเป็นภรรยาของหัวหน้าครอบครัว (แม่ใหญ่) นอกจากนี้สตรีในฐานะลูกสะใภ้มีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้สามีอย่างดีที่สุดแล้วยังต้องปรนนิบัติรับใช้บิดามารดาและผู้อาวุโสของครอบครัวฝ่ายสามีอีก นอกจากนี้ยังพบว่า การดำรงชีวิตในครอบครัวที่มีเงินเป็นตัวกำหนดและลักษณะงานของสตรีไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยตรง ทำให้ภรรยาพึ่งพาสามีในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ต้องขอความเห็นจากสามีก่อน ถึงแม้ว่าภรรยาจะเก็บรักษาทรัพย์ไว้บางส่วนก็ตาม

3.2 กระบวนการเปลี่ยนผ่านไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรของสตรีม้ง เกิดจากข้อจำกัดด้านการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง การได้รับการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีส่งผลให้สตรีม้งซึ่งถูกจำกัดให้อยู่ในพื้นที่ของครอบครัวอันได้แก่ บ้าน และพื้นที่ทำการเกษตรออกไปประกอบอาชีพในพื้นที่สาธารณะ ได้พบปะปฏิสัมพันธ์กับบุคคลแตกต่างชาติพันธุ์ สังคมและวิถีคิด โดยกระบวนการที่ทำให้สตรีม้งเปลี่ยนไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรประกอบด้วย

3.2.1 การลดจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จากนโยบายรัฐควบคุมการใช้ประโยชน์ของที่ดินบนพื้นที่สูงและนโยบายการทวงคืนผืนป่า พื้นที่ทำการเกษตรของม้งจึงลดลงดังปรากฏในงานวิจัยของอดิศร ภูสาระ² ที่พบว่ากลุ่มม้งดอยยาว-ดอยผาหม่น จังหวัดเชียงรายมีปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐด้านการใช้ประโยชน์จากการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเจ้าหน้าที่มองว่าการถากถางพื้นที่ไร่เดิมที่ถูกทิ้งร้างเพื่อรอให้ดินฟื้นตัวเป็นการตัดทำลายป่าไม้ ความขัดแย้งมีเพิ่มขึ้นเมื่อรัฐประกาศนโยบายทวงคืนผืนป่า รวมถึงนโยบาย การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติในพื้นที่ด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ทำการเกษตร ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพของม้งไปนอกภาคการเกษตร

3.2.2 การได้รับโอกาสทางการศึกษา สตรีม้งที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษามีมากขึ้นจนเพื่อสอบแข่งขันเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐภายในชุมชน การที่สตรีม้งได้ทำงานในหน่วยงานรัฐจึงได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนร่วมงานคนเมืองเกี่ยวกับค่านิยม วิถีชีวิตและความเสมอภาคทางเพศ จึงต้องปรับตัวเพื่อให้เพื่อนร่วมงานยอมรับดังที่ เอื้อมพร ทิพย์เดช, สมณ ครุฑ เมืองและเปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ³ กล่าวถึงทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) ที่อธิบายว่าเมื่อคนเรารวมกลุ่มกันแล้วจะเกิดการจำแนกกลุ่มทางสังคม นำตัวเราเข้าไปในกลุ่ม

² อดิศร ภูสาระ, “ทุนทางสังคมกับการจัดการเครือข่ายคนชายขอบ : เครือข่ายรักษป่าและสิ่งแวดล้อมดอยยาว-ดอยผาหม่น ภูชี้ฟ้า,” *วารสาร มทร อีสานฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 9, น.1 (2565): 30-40, https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RMUTI_SS/article/view/255226/174804, สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2565.

³ เอื้อมพร ทิพย์เดช, สมณ ครุฑเมืองและเปรมวิทย์ วิวัฒนเศรษฐ, “มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา,” *พจนานุกรม* 14, น.1 (2561): 85-101, <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/131551>, สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565.

ของเราไม่ใช่กลุ่มเขา บุคคลมีแนวโน้มจะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองตามกลุ่ม และเราจะเอาเอกลักษณ์ของกลุ่มมาเป็นของตนหรือของเรา คนอื่นที่ไม่มีเอกลักษณ์นี้ไม่ใช่กลุ่มของเรา

3.2.3 การใช้สื่อสังคมออนไลน์ สตรีมีงรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสาร สร้างโอกาสความก้าวหน้าในการทำธุรกิจ นอกภาคการเกษตร สร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนอาชีพดังปรากฏในงานวิจัยของ พัฒนา เศรษฐ วัชรวานิช และคณะ⁴ ที่กล่าวว่าแรงจูงใจเป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างพลังอำนาจโดยแรงจูงใจจะผลักดันบุคคลมุ่งสู่เป้าหมายและพฤติกรรมที่ต้องการ โดยการสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่เป็นไปได้อันประกอบด้วย การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ในการแก้ไขปัญหาสามารถสะท้อนกลับพฤติกรรมที่แสดงออก มีการเข้าร่วมในกระบวนการ ส่งผลถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การคิดตัดสินใจและความสามารถในการจัดการกับปัญหาของตนเอง นอกจากนี้สตรีมีงยังใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการดำเนินธุรกิจกับเครือข่ายญาติพี่น้องในต่างประเทศ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการตลาด ทำให้กลุ่มสตรีมีงผู้ประกอบการอาชีพปักผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าชุดมีง สามารถผลิตสินค้าภายในบ้านของตนเองพร้อมทำหน้าที่ดูแลบ้านตามหน้าที่ของสตรีมีง ได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับงานวิจัยของอีทิม (Etim)⁵ ที่พบว่าสื่อโซเชียลมีเดีย เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาของครอบครัวที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้หญิงไปทำงานนอกบ้าน เพราะโซเชียลมีเดียทำให้การทำงานของผู้หญิงมีความคล่องตัวมากขึ้น จนสามารถทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้านได้อย่างลงตัว ผู้หญิงพร้อมที่จะเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีของแอปพลิเคชันของสื่อสังคมออนไลน์ และนำมาใช้ได้จริงกับการดำเนินธุรกิจ สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างพลังอำนาจให้ผู้หญิงนำไปสู่การเพิ่มความสามารถด้านเศรษฐกิจ

3.2.4 เครือข่ายญาติพี่น้อง ผู้อพยพลี้ภัยในสงครามอินโดจีนที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในประเทศสหรัฐ อเมริกา ออสเตรเลีย และในทวีปยุโรป ชุมชนมีงในต่างประเทศรวมตัวกันสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือและธำรงค่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ โดยการจัดกิจกรรมทางประเพณี การแต่งกายด้วยชุดมีงในวันสำคัญและเทศกาลต่าง ๆ เนื่องจากการตัดเย็บเสื้อผ้าชุดมีงต้องใช้ทักษะเฉพาะใช้เวลาในการตัดเย็บนาน ต้นทุนการผลิตในต่างประเทศมีราคาสูงเครือข่ายญาติพี่น้องมีงในต่างประเทศ จึงติดต่อญาติพี่น้องมีงในประเทศไทยเป็นผู้ผลิตส่งไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ ทักษะการผลิตลวดลายผ้าชุดมีงไม่ว่าจะเป็นการปักผ้าหรือการเขียนลวดลายบาติก

⁴ พัฒนา เศรษฐวัชรวานิช และคณะ, “การเสริมสร้างพลังอำนาจในผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชน เพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง,” *วารสารพยาบาลสหภาพชาติไทย* 13, ฉบับที่ 2 (2563): 86-91, <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/trcnj/article/view/249756/169695>, สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2565.

⁵ Etim, S.E. “The Utilization of Social Media Platforms for viability of Female-Owned Small and Medium- scale Enterprises in South Eastern Nigeria” *Acta Universitatis Danubius. Economica* 16 (February 29, 2020) อ้างถึงใน เบญจา ไกรทอง “อิทธิพลของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการสร้างพลังอำนาจของผู้หญิง” *วารสาร มทร.อีสาน ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 9, ฉบับที่ 1 (2565): 72, https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RMUTI_SS/article/view/256749/174808, สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2565.

รวมถึงการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นทักษะที่ถูกถ่ายทอดจากมารดาสู่บุตรสาว สตรีม้ง จึงเป็นผู้ดำเนินการธุรกิจการผลิตเสื้อผ้าชุดม้งในขณะที่สามีให้ความร่วมมือในลักษณะของการบรรจุและจัดจำหน่ายเท่านั้น ด้วยทักษะในการผลิตและการมีเครือข่ายในต่างประเทศ ทำให้สตรีม้งเกิดพลังอำนาจจาก การสร้างอาชีพ สร้างรายได้หลักให้ครอบครัว ดังงานวิจัยของ กนกพร ดีบุรี⁶ ที่กล่าวว่าคนที่ผู้หญิงมีเครือข่ายเท่ากับการมีอำนาจเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่เพิ่มความเข้มแข็งไม่ใช่แค่ที่ดิน แรงงาน ทุน แต่เป็นพันธมิตรที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้พวกเธอมีความสามารถในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิง และชายในการจัดหาทรัพยากรนอกครัวเรือนมาทำการผลิตหรือประกอบกิจกรรมให้ราบรื่นได้

3.3 การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ส่งผลต่อสตรีม้ง ดังนี้

3.3.1 การมีรายได้ที่มั่นคงและแน่นอน สตรีม้งกลุ่มบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐในชุมชนได้รับเงินเดือน สวัสดิการ และสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ซื้อรถยนต์ และการลงทุนเพื่อการเกษตรของครอบครัว ในขณะที่สตรีม้งกลุ่มค้าขาย กลุ่มปักผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าชุดม้งได้ผลกำไรมากกว่าการทำเกษตร พบว่า บางครอบครัวสามีต้องช่วยเหลือภรรยาในการจัดหาวัตถุดิบ การจัดส่งสินค้ารวมถึงการเป็นผู้ติดต่อกับลูกค้าในการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ดังที่มิลเลอร์ (David Miller)⁷ กล่าวว่าในสังคมสมัยใหม่ใช้ระบบกลไกตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ โดยการแบ่งงานกันทำ สถาบันหลักของสังคมคือกลไกการตลาดเป็นตัวขับเคลื่อน มีระบบการแบ่งงานกันทำทุกคนมีโอกาสและสามารถได้รับรางวัลสูงสุดที่สังคมเสนอให้ ส่งผลให้ไม่มีสถานะทางสังคมที่ตายตัวแต่จะให้โอกาสแต่ละคนตามความพยายามของตนเอง การไม่มีสิทธิและข้อผูกมัดทางประเพณีไม่ว่าจะทางเครือญาติในสังคมดั้งเดิม การเกิดขึ้นของความสัมพันธ์เชิงตลาดจะเรียกร้องความเสมอภาคในการแลกเปลี่ยนมากกว่าตัวปัจเจก แต่ละคนจะมีมูลค่าเท่าเทียมกันกับสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนในตลาด ซึ่งขึ้นอยู่กับพลังการผลิตของปัจเจกแต่ละคน

3.3.2 การสร้างความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับการทำงาน แม้ว่าสตรีม้งที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพแต่ยังคงต้องรับผิดชอบงานบ้านเช่นเดียวกับสตรีม้งทั่วไป โดยจะต้องใช้เวลาทำงานบ้านให้เรียบร้อยทุกวัน โดยบริหารเวลาการทำงานบ้านทั้งก่อนและหลังจากการทำงานตามอาชีพ รวมทั้งการใช้แรงงานในภาคการเกษตรของครอบครัวในวันหยุดแสดงให้เห็นถึงการยอมรับระบบโครงสร้าง

⁶ กนกพร ดีบุรี, “เครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงในระบบเหมมาช่วง : กรณีศึกษาการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542), 137, ในสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/35392>, สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2565.

⁷ Miller David. *Social Justice*. (Oxford : Clarendon Press, 1979) อ้างถึงใน กุลภา วจนสาระ, *มองหาความเป็นธรรมในสังคมไทยผ่านคนชายขอบ*. บรรณาธิการโดย กุลภา วจนสาระ และกฤติยา อาชวนิชกุล (กรุงเทพ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555), 22-23.

ทางสังคมที่มองว่างานบ้านยังเป็นงานของผู้หญิง ดังงานวิจัยของกรทอง สุดประเสริฐ⁸ ที่พบว่าสังคมยังคงคาดหวังให้ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ทำงานในไร่ หุงหาอาหารดูแลบ้าน ให้กำเนิดลูกชาย และเลี้ยงดูลูก ส่วนผู้ชายควรเป็นผู้นำครอบครัว แต่เมื่อผู้หญิงมีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ใช้ชีวิตบนพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ผู้หญิงกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทหน้าที่ภายในครัวเรือน จึงค่อนข้างยืดหยุ่นเมื่อผู้หญิงกลายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัวแทนผู้ชาย แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทมากขึ้น สถานภาพในบ้านอาจจะดีขึ้น แต่การให้ความหมายและคุณค่าของกระบวนการใน “งานของผู้หญิง” ยังได้รับการตีความว่าด้อยกว่างานของผู้ชาย

3.4 พลังอำนาจแฝงของสตรีมิ่งกลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร เกิดจาก

3.4.1 วิถีชีวิตของสตรีมิ่งหลังจากแต่งงานจะต้องรับผิดชอบในงานบ้านและงานในไร่ บุคคลที่พบปะมีปฏิสัมพันธ์จะมีเพียงสมาชิกในครอบครัว และกลุ่มเครือญาติใกล้เคียง เมื่อสตรีมิ่งที่พบปะมีปฏิสัมพันธ์จะมีเพียงสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มเครือญาติใกล้เคียง เมื่อสตรีมิ่งเข้าสู่พื้นที่สาธารณะด้วยการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรได้มีปฏิสัมพันธ์รับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิความเสมอภาคของสตรีจากเพื่อนร่วมงานที่เป็นคนเมือง กลุ่มเครือญาติที่ตั้งถิ่นฐานในต่างประเทศ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ในครอบครัว และข้อมูลข่าวสารที่ได้รับทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพลังอำนาจในครอบครัวดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์⁹ กล่าวถึงทฤษฎีรื้อสร้าง (Deconstruction) ของฌาคส์ แดริกา (Jacques Derrida) ซึ่งอธิบายถึงการให้ความหมายของศูนย์กลางที่ไม่มีเพียงแห่งเดียว ศูนย์กลางจะคงอยู่เฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยบทบาทหน้าที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ข้อมูลข่าวสารที่สตรีมิ่งได้รับสร้างความหยั่งรู้ว่าบทบาทหน้าที่ของสตรีมิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามภาวะที่เกิดขึ้น

3.4.2 การเปลี่ยนเป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว การประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง แน่นนอนและมีรายได้สูงกว่ารายได้จากภาคการเกษตรของครอบครัว สตรีมิ่งจึงมีพลังอำนาจในการควบคุมตนเอง สามารถต่อรองกับครอบครัวในการใช้ชีวิต การใช้เวลาประกอบอาชีพโดยไม่ต้องใช้แรงงานในภาคการเกษตรร่วมกับครอบครัว ตลอดจนการใช้อำนาจร่วมกับสามีตัดสินใจจัดการทรัพยากรในครอบครัว เช่น การเลือกซื้อสิ่งของการจัดการศึกษาเล่าเรียนบุตร การจัดพิธีกรรมตามความเชื่อสอดคล้องกับงานวิจัยของ

⁸ กรทอง สุดประเสริฐ, “ผู้หญิงมั่งคั่งฝ่ายใด: จากหมู่บ้านสู่เศรษฐกิจบนบาทวิถี,” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 21, 2 (2552): 13-15, <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jss/article/download/173129/124093/>, สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2565.

⁹ ธัญญา สังขพันธานนท์, *ทฤษฎีร่วมสมัย*, (กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรส, 2559), 108.

กนกพร ดีบุรี¹⁰ ที่พบว่า เมื่อผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของแรงงานทำการผลิตในระบบทุนนิยมและมีรายได้จุนเจือครอบครัว โดยในเขตของครอบครัว ผู้หญิงในฐานะเป็นผู้ประกอบการจะมีสถานภาพสูงกว่า หรือเท่ากับสามีทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการมีอำนาจควบคุมและจัดการทรัพยากรทั้งในส่วนที่เป็นของส่วนรวม และในส่วนที่เป็นกิจการของตนเอง บางครอบครัวถึงกับรับหน้าที่เป็นผู้ตัดสินใจและเป็นการหลักในการผลิตซึ่งตามประเพณีแล้วเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ชาย

3.5 ภาวะก้ำกึ่งภายใต้พลังอำนาจแฝงของสตรีม้ง

เกิดขึ้นจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้ยอมรับระบบปิตาธิปไตย โดยมีระบบทางสังคมควบคุมสตรีม้งให้แสดงพฤติกรรมการยอมรับอย่างใกล้ชิด ตามแนวคิดของมิเชล ฟูก็อดต์¹¹ (Michel Foucault) ที่กล่าวว่า อัตบุคคลไม่ได้กำหนดตัวอย่างเสรี แต่ความคิดและพฤติกรรมของคนจะถูกกำกับและควบคุมโดยวาทกรรมอันทำให้คนเราขาดอิสรภาพ คนเราถูกขังในกรงทางความคิด สถาบันที่จัดตั้งขึ้นมาต่างวางกฎระเบียบเพื่อกำกับพฤติกรรมของคน กระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคมได้หล่อหลอมให้อัตบุคคลเฝ้ามองพฤติกรรมของตนเอง คอยกำกับติดตามเรือนร่าง การกระทำและรับรู้ความรู้สึกของตนเองรวมถึงมิติของชาย/หญิง แฝงอยู่ด้วยเนื่องจากความเป็นหญิงถูกวางในตำแหน่งที่กลายเป็น “วัตถุที่พึงปรารถนา” (desirable objects) อันอยู่ในสายตาของชายที่จ้องมองตลอดเวลา

สตรีม้งกำหนดพื้นที่ทางเลือกสำหรับการใช้พลังอำนาจของตนเองภายใต้ภาวะพลังอำนาจแฝง ได้แก่ การกำหนดพื้นที่ในครัวเรือน การบริหารเวลา และการบริหารการผลิตสำหรับการประกอบอาชีพ พื้นที่ทางเลือกดังกล่าวอยู่ภายใต้พื้นที่หลัก คือ ระบบปิตาธิปไตย พื้นที่ทางเลือกสำหรับการใช้พลังอำนาจอยู่ภายใต้ภาวะก้ำกึ่งใน การก่อตัวของพรมแดนทางความคิด สังคมและความสับสน อันเป็นแนวคิดของ กลอเรีย แอนซาดิว (Gloria Anzadue)¹² ที่นำเอาลักษณะของพื้นที่ชายแดนมาเปรียบเทียบกับพื้นที่ทางสังคม โดยผู้ที่พยายามข้ามพรมแดนจะต้องเผชิญกับวิบากกรรม ไม่ว่าจะเป็นการถูกประณาม ความเกลียดชัง การกดขี่เอารัดเอาเปรียบ และการค่อยสูญเสียอัตลักษณ์ แต่กระนั้นผู้ที่ดำรงชีพอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าว

¹⁰ กนกพร ดีบุรี, “เครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงในระบบรับเหมาร่วม : กรณีศึกษาการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542), 148, ใน สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/35392>, สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2565.

¹¹ Foucault Michel, Discipline and Punish (London: Penguin Books, 1977), *History of Sexuality : An Introduction* (London; Penguin Books, 1984) อ้างถึงใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, *การสถาปนาอำนาจของผู้ไร้อำนาจ*. (กรุงเทพฯ: มานลองคุณ ชีเอสปี, 2554), 53-54.

¹² Anzadue Gloria, *Borderlands/La Frontera : The new Mestiza*. (San Francisco: Spinsters/Aunt lute, 1987) อ้างถึงใน จักรกฤษสังขมณี, “พรมแดนศึกษาและมานุษยวิทยาชายแดน : การเปิดพื้นที่สร้างเขตแดนและการข้ามพรมแดนของความรู้,” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 20, 2 (2551): 209-257, <https://So04.tci-thaijo.org/index.php/jss/article/view/173595/124362>, สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2565.

จึงมักสถาปนาตัวตน และจิตสำนึกของตนเอง ซึ่งมีลักษณะตอบโต้ ประสานและปรับเปลี่ยนไปหลายรูปแบบไม่ตายตัว

4. ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมให้ความรู้ เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่สูง เพื่อสร้างแนวคิด จัดทำสินค้าที่คงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ สร้างรายได้ทดแทนภาคการเกษตร รวมทั้งการจัดหาทุนการศึกษาสำหรับสตรีกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาเพียงภาคบังคับ ที่รัฐจัดให้ภายใต้ระบบปีตาธิปไตย กลุ่มชาติพันธุ์จะสนับสนุนให้เด็กชายได้รับโอกาสในการศึกษาต่อจากการศึกษาภาคบังคับในชุมชน ไปสู่สถานศึกษานอกชุมชน

บรรณานุกรม

- กนกพร ดีบุรี. “เครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงในระบบเหมมาช่วง : กรณีศึกษา การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542 ในสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/35392>. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2565.
- กรองทอง สุดประเสริฐ. “ผู้หญิงมั่งคั่งค้าขายกล้วย : จากหมู่บ้านสู่เศรษฐกิจบนบาทวิถี.” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 21, ฉ.2 (2552): 13-15. <https://So04.tci-thaijo.org/index.php/jss/article/view/173595/124362>. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2565.
- ธงชัย ศรีเมือง. “สภาพภาพภายหลังการแต่งงานของสตรีเฝ้าไร่ กรณีศึกษาบ้านทับเบิก ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545. ในศูนย์ข้อมูลการวิจัยdigitalสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. <https://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/1/119450>. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2565.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. *แว่นวรรณคดี ทยุ์ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรส, 2559.
- พัฒนา เศรษฐวิธานานิช และคณะ. “การเสริมสร้างพลังอำนาจในผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชนเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง.” *วารสารพยาบาลสหภาพไทย* 13, ฉ.2 (2563): 8691. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/trcnj/issue/view/17249>. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2565.
- วสันต์ ทองไทย. *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554.
- อดิสร ภู่อาระ. “ทุนทางสังคมกับการจัดการเครือข่ายคนชายขอบ : เครือข่ายรักษป่าและสิ่งแวดล้อมดอยยาว-ดอยผาหม่นภูชี้ฟ้า.” *วารสารมทร.อีสานฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 9, ฉ.1 (2565). https://index.php /RMUTI_SS/article/view/255226/1748043. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2565.
- เอี่ยมพร ทิพย์เดช, สนม ศรีเมือง และเปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ. “มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา.” *พินเนศวร์สาร* 14, ฉ.1 (2561): 85-101. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/131551>. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2565.

Anzadue Gioria. *Boderlands/La Frontera : The new Mestiza*. San Francisco : Spinsters/Aunt Lue, 1987. อ้างถึงใน จักกริช สังขมณี. “พรมแดนศึกษาและมานุษยวิทยาชายแดน : การเปิดพื้นที่สร้างเขตแดนและการข้ามพรมแดนของความรู้.” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 20, ฉ.2 (2551): 209-257.

<https://so04.tcithaijo.org/index.php/jss/article/view/173595/124362>.

สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2565.

Etim, S. E. “*The Utilization of Social Media Platforms for viability of Femail-Owned Small and Medium-scale Enterprises in South Eastern Nigeria.*” *Acta Universitatis Danubius. Economica* 16 (February 29, 2020) อ้างถึงใน เบญจา ไกรทอง. “อิทธิพลของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการสร้างพลังอำนาจของผู้หญิง.” *วารสาร มทร.อีสานฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 9, ฉ.1 (2565): 64-77.

https://so05.tcithaijo.org/index.php/RMUTI_SS/article/view/256749/174808.

สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2565.

Foucault Michle. *Discipline and Punish*. London: Penguin Books, 1977, *History of Sexuality : An Introduction*. London: Penguin Books, 1984. อ้างอิงใน สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, *การสถาปนาอำนาจของผู้ไร้อำนาจ*. กรุงเทพฯ: มาฉลองคุณซีเอสบี, 2554.

Miller David. *Social Justice*. Oxford: Claredon Press, 1979 อ้างถึงใน กุลภา วจนสาระ.

มองหาความเป็นธรรมในสังคมไทยผ่านคนชายขอบ. บรรณาธิการ โดย กุลภา วจนสาระ และกฤติยา อาชวนิชกุล, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555.

